

УДК: 341.645

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.58>

## РОЗУМНІСТЬ СТРОКІВ ЯК ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ: СТАН ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

**Тимошенко О.А.,**

*Кандидат юридичних наук, доцент, завідувач*

*юридичного відділу, доцент кафедри права*

*Приватного вищого навчального закладу*

*«Європейський університет»*

*ORCID: 0000-0003-0006-1949*

### **Тимошенко О.А. Розумність строків як засада кримінального провадження в Україні: стан правового забезпечення крізь призму практики європейського суду з прав людини**

Наукова робота присвячена вивченню теоретичних та практичних аспектів принципу розумності строків в кримінальному провадженні. Автором було здійснено дослідження особливостей правового забезпечення та реалізації засади розумних строків в кримінальному процесі України крізь призму судової практики Європейського суду з прав людини. Наголошено на тому, що актуальність дослідження питань розумності строків у кримінальному провадженні зумовлена тим, що: 1) ця засада є певною новелою для вітчизняного кримінального процесу, яка введена вперше в положення кримінального процесуального законодавства України у 2012 році; 2) в Україні можна спостерігати високий рівень нереалізованості або пряме порушення права людини на справедливий суд упродовж розумного строку, що гарантоване ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; 3) на фоні євроінтеграційних процесів в Україні загострюється необхідність у вдосконаленні та реформуванні кримінально-процесуального законодавства з метою забезпечення законності, справедливості та людиноцентризму в судовій та слідчій діяльності.

В якості мети свого наукового дослідження автор визначив проведення аналізу правового забезпечення принципу розумності в кримінально-процесуальному законодавстві, встановлення стану його реалізації у вітчизняній юридичній практиці, визначення основних недоліків його правового забезпечення та шляхів їх усунення. Автором з'ясовано стан наукового дослідження окресленої теми, було звернуто увагу на питання доктринального визначення поняття розумності як правового феномену, розуміння строків в кримінальному процесі та їх відмінності від інших суміжних юридичних понять, визначення початку та кінця перебігу розумних строків тощо. Також автором акцентовано увагу на гострих проблемах, пов'язаних із порушенням права громадян України на справедливий суд у розумні строки, дослідивши найбільш змістовні рішення Європейського суду з прав людини. Серед таких проблем, зокрема, було визначено: недотримання розумності строків на стадії судового провадження у зв'язку із відсутністю конкретних строків його здійснення; випадки багаторічного тримання підозрюваної особи в стінах слідчих ізоляторів в нестерпних умовах; завантаженість місцевих загальних судів як причина затягування судового розгляду матеріалів кримінального провадження. В результаті автором запропоновано шляхи їх усунення, серед яких: встановлення дисциплінарної відповідальності посадових осіб, обов'язку держави відшкодувати невинній особі шкоду, завдану триманням під вартою, внесення змін по кримінального процесуального законодавства України.

**Ключові слова:** розумність строків, кримінальне провадження, розумні строки, досудове слідство, право на справедливий суд, судовий захист.

### **Tymoshenko O.A. Reasonability of terms as a principle of criminal proceedings in Ukraine: the state of legal security through prism practices of the european court of human rights**

The scientific work is devoted to the research of law phenomenon such as principle of reasonable time in criminal procedure. Author researched legal regulation and realization of fundamental of reasonable time in Ukrainian criminal procedure through the judicial practice of the European court of human rights. The actuality of scientific research's topic due to: 1) this principle is a certain novel in national criminal procedure, that was introduced firstly in 2012 by Criminal procedure Codex; 2) in Ukraine there is a high level unrealisation or direct

violation of right to a fair trial within a reasonable time, that guaranteed by Article 6 of European Convention on Human Rights; 3) against the backdrop of European integration processes in Ukraine there is exacerbated need to improve and reform the criminal procedure laws in order to supply legality, justice and anthropocentrism in judicial and investigative activity.

The goal of this scientific research is analysis of national law reclamation of principle of reasonable time in criminal procedure laws, the level of its realization in national legal practice, main disadvantages its law supplement and ways to solve these problems. In addition, author paid attention to some theoretic aspects of the topic: the concept of principle of reasonable time, definition of term and its differences between adjacent legal concepts, determination the beginning and end of reasonable time and etc. Also author emphasized acute problems of violation the right to a fair trial, researched the most important judgements of ECHR. Among such problems are failure to keep a reasonable time at the stage of court proceedings because of lack of its defined terms; incidents of perennial detention in intolerable conditions; crowd load in local general courts as a reason of protracted court proceedings. In addition author proposed alternative ways of solution of these problems: from establishment the officials' disciplinary responsibility and the country's duty to compensate an innocent person damage, done by detention to making changes to criminal procedure laws.

**Key words:** reasonable time, criminal proceedings, a reasonable time, pre-trial investigation, right to a fair trial, judicial protection.

**Постановка проблеми.** Приймавши 28 червня 1996 року Конституцію, Україна визначила для себе вихідні загальнонаціональні пріоритети, заклала фундамент державного управління, громадянського суспільства та окреслила свій шлях як демократичної, правової, соціальної країни. Безумовно погоджуємось із думкою вчених про дещо декларативний, проте водночас перспективний зміст положення статті першої Основного закону, відповідно до якої Україна є не лише суверенною та незалежною, але і демократичною, соціальною та правовою країною [1]. Декларативний характер зумовлений проблемами суспільно-державного ладу, які не дають визнати нашу державу достатньо демократичною у порівнянні із розвинутими європейськими країнами. Зокрема, такими проблемами є корупція в органах судової влади, завантаженість судів, зловживання державними службовцями своїми повноваженнями та процесуальними правами при розгляді судових справ, що у сукупності призводить до високого рівня нереалізованості, а іноді і до прямого порушення прав людини. Перспективний характер цієї декларації полягає у концентрації та спрямуванні сил держави і суспільства на досягнення головної мети – побудови правової держави. Не лише законодавче визначення, юридична регламентація принципів правової держави, але і механізми їх ефективного регулювання потребують свого вдосконалення та концептуального переосмислення практично в усіх сферах життєдіяльності суспільства. У цьому аспекті сфери кримінально-правової юрисдикції та кримінально-процесуального законодавства першочергово потребують свого перегляду та гармонізації із відповідними європейськими стандартами.

Пріоритетність особистих благ людини та ефективні механізми їх захисту прав відіграють особливе значення в рамках кримінального процесу. Це зумовлено, перш за все тим, що саме в межах в кримінально-правових та кримінально-процесуальних відносин держава реалізує свою монопольну функцію реагування на вчинене кримінальне правопорушення та застосування до винної особи відповідного заходу кримінально-правового впливу (покарання, примусових заходів медичного характеру, обмежувальних заходів тощо). Така державна негативна реакція та оцінка кримінально-протиправної поведінки особи має тісний зв'язок із обмеженням чи порушенням її можливості реалізувати певні конституційні права та основоположні свободи під час вирішення судом питання про притягнення її до кримінальної відповідальності або застосування до неї інших кримінально-правових заходів. При чому такі обмеження стосуються основоположних та природних прав людини (зокрема, права на свободу, право на особисту недоторканість, право на повагу честі та гідності тощо).

Переконані, що визнавши на рівні Конституції людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю, держава одночасно взяла на себе обов'язок чітко і якісно юридично регламентувати легальні підстави, порядок, легітимну мету та, перш за все, межі державного втручання в наші основоположні свободи. Таке обмеження державою гарантованих Конституцією прав людини мають бути достатньо передбаченими, вмотивованими, відповідати вимогам демократизму та відбуватись у розумні строки. Також дотримуючись засади розумності строків, держава задовольняє нагальну потребу в оперативному розкритті кримінальних правопорушень, що в цілому відповідатиме європейським стандартам. Запорукою оптимально швидкого та справедливого відправлення правосуддя є формування якісного правового забезпечення та створення ефективного механізму реалізації принципу розумності строків у вітчизняному кримінальному процесі, орієнтуючись на практику діяльності Європейського суду з прав людини (далі по тексту – ЄСПЛ) в частині дотримання вказаного принципу.

Актуальність дослідження принципу розумності строків у кримінальному провадженні зумовлена тим, що: по-перше, ця засада є певною новелою для вітчизняного кримінального процесу, введеною вперше в 2012 році на рівні Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту – КПК) [2]; по-друге, в Україні можна спостерігати високий рівень нереалізованості або пряме порушення права людини на справедливий суд упродовж розумного строку, що гарантоване ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]; по-третє, на фоні євроінтеграційних процесів в Україні загострюється необхідність у вдосконаленні та реформуванні кримінально-процесуального законодавства з метою забезпечення законності, справедливості та людиноцентризму в судовій та слідчій діяльності.

**Стан опрацювання теми наукової роботи.** Питанню розумності строків присвячені роботи таких науковців як: Ю. П. Аленін, В. Д. Басай, О. А. Гончаренко, І. М. Гуткін, В. П. Даневський, В. Н. Денисова, О. В. Кузьменко, В. Т. Маляренко, В. Є. Мармазова, Г. В. Юркова, Л. В. Юрченко та ін. Окремо слід відзначити і те, що деякі аспекти розумності строків крізь призму судового провадження в кримінальному процесі розглядали у своїх наукових роботах також О. В. Андрійчук, Л. В. Карабут, О. Р. Михайленко, проте слід відзначити, що сьогодні юридична доктрина відчуває дефіцит сучасних наукових досліджень кримінально-правових аспектів принципу розумності строків під час здійснення кримінального провадження, особливо в частині приведення вітчизняного механізму кримінального провадження до європейських стандартів.

**Метою статті є:** критичний аналіз норм кримінального процесуального права України, що регламентує розумність строків як засаду кримінального провадження, вивчення практики ЄСПЛ в частині реалізації принципу розумності строків кримінального провадження, а також характеристика сучасного стану правового забезпечення розумності строків як засади кримінального провадження в Україні крізь призму практики ЄСПЛ.

**Виклад основного матеріалу.** Як вже було зазначено вище, така засада кримінального провадження, як розумність строків була невідома Кримінально-процесуальному кодексу УРСР 1960 року [4], тому є підстави вважати її новелою вже сучасного українського законодавства. Незважаючи на те, що Кримінальний процесуальний кодекс України, який легально визначив засаду розумності строків в кримінальному провадженні, набув чинності в 2012 році, жвава дискусія щодо закріплення в українському законодавстві цієї засади загострилась після ратифікації Україною в 1997 р. Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [3] (далі по тексту – Конвенція). Підґрунтям такої дискусії серед вітчизняних науковців став пункт 1 статті 6 вказаної Конвенції, де закріплено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Саме це положення та чисельні справи в ЄСПЛ з приводу «розумного строку» стали одним із орієнтирів реформи вітчизняного судочинства.

Розумність строків передбачена п. 21 ч. 1 ст. 7 КПК, яка закріплює загальний перелік усіх загальних засад кримінального провадження. Розумність строків як засада кримінального провадження передбачає, що з одного боку, вона поширює свій зміст на абсолютно усі стадії кримінального провадження, а з іншого боку, вона має бути дотримана насамперед судом при розгляді будь-якої кримінальної справи. Необхідно пам'ятати, що реалізація цього принципу забезпечує як сторону обвинувачення, так і сторону захисту від затягування кримінального процесу та зловживання процесуальними правами з боку учасників провадження. Крім того, мусимо підкреслити тісний зв'язок розумності строків кримінального провадження із загальноправовими принципами, наприклад, із принципом справедливості. Розумність строків в кримінальному провадженні передбачає встановлення не просто максимально швидкої процедури вчинення певної кримінально-процесуальної дії, а визначення строків, які об'єктивно необхідні для здійснення справедливого кримінального провадження. Справедливість кримінального провадження передбачає, що в межах розумних строків буде встановлена істина, застосований до винної особи відповідний захід кримінально-правового впливу та відновлена (чи принаймні компенсована) правове становище, порушене внаслідок кримінального правопорушення. Крім того, даний юридичний стандарт визнаний і на конституційному рівні як основна засада судочинства відповідно до п. 7 ч.1 ст. 129 Конституції України [1].

Положеннями п. 21 ч. 1 ст. 7 КПК України не закінчується правове забезпечення розумності строків, оскільки український законодавець у змісті ст. 28 КПК надав більш детальну правова регламентація цієї основоположної для кримінального провадження засади. Зокрема. В ч.1 коментованої статті законодавець запропонував юридичне визначення терміну розумності строків як такі, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень.

З точки зору теорії кримінального процесу юридичне поняття строку (в тому числі і процесуального) необхідно відмежовувати від інших суміжних правових понять: терміну, проміжку у часі, моменту у часі.

Вважаємо цілком обґрунтованою думку Є. Г. Коваленка про те, що процесуальні строки – це «різновид правових засобів, спрямованих на забезпечення правильного здійснення в кожній кримінальній справі завдань судочинства, тобто різновид процесуальних гарантій...» [5, с. 19]. В свою чергу А. В. Баб'як, досліджуючи теоретичну основу процесуальних строків, наголосив на необхідності реновації механізмів правового регулювання строків під час кримінальних проваджень [6, с. 16]. Крім того, С.О. Заїка визначаючи сучасний стан правового забезпечення процесуальних строків у кримінальному провадженні акцентував увагу на необхідності зміни теоретичних підходів відповідно до сучасного українського законодавства та європейської інтеграції. Науковець виокремив поняття «кримінально-процесуальний строк», здійснив ґрунтовний аналіз змісту строків у юридичній практиці, запропонував оновлену їх класифікацію [7, с. 72]. На нашу думку, основною вимогою для здійснення судового провадження із дотриманням розумності його строків є чітка юридична регламентація початку та кінця їх перебігу. І в цьому плані слід погодитись з думкою В. І. Маринів про те, що для вирішення питання про визначення розумності строків необхідно проаналізувати вітчизняну судову практику та відповідні рішення ЄСПЛ. Вчений зазначає, що чинне кримінальне процесуальне законодавство України не дає відповіді на питання, що є початком та закінченням строку для визначення його розумності [8, с. 60]. Тому в цьому контексті доцільно згадати деякі правові позиції ЄСПЛ, в яких суд відповів на найбільш проблемні питання з приводу початкового моменту відліку строків у кримінальних справах. Зокрема, згідно із правовою позицією ЄСПЛ у справі «Девеєр проти Бельгії» від 27.02.1980 р. початковий момент «розумного строку», зазначеного у ч. 1 ст. 6 Конвенції 1950 р., у кримінальній справі за загальним правилом співпадає із моментом висунення офіційного обвинувачення. «Обвинувачення» для цілей ч. 1 ст. 6 Конвенції можна визначити як офіційне повідомлення особи компетентним органом державної влади щодо наявності підстав стверджувати про вчинення нею кримінального правопорушення. Водночас залишається питання: чи передбачені в судовій практиці ЄСПЛ конкретні приклади і одночасно орієнтири щодо початку відліку розумних строків до того, як кримінальна справа потрапить до суду. У справах «Ноймастер проти Австрії» від 27.06.1968 р., «Вемхов проти ФРН» від 25.06.1968 р., та «Рингейзен проти Австрії» від 16.07.1971 р. ЄСПЛ зазначив, що перебіг розумного строку може відбуватись з дати, коли зацікавлену особу було офіційно повідомлено, що проти неї порушено кримінальну справу; з дня, коли виписано ордер на арешт; з дати, коли було почато досудове слідство [9]. Водночас слід відзначити, що стосовно дотримання цієї засади в межах досудового слідства існує правова позиція ЄСПЛ у справі Імбріюшіа проти Швейцарії (§ 36), яка на нашу думку має обов'язково бути врахована та отримати своє відображення в законодавстві України. Відповідно до зазначеної позиції ЄСПЛ застосування вимоги розумності строків на досудовій стадії має відбуватись тією мірою, якою нехтування цими вимогами на початку процесу може згубно вплинути на законність подальшого судового розгляду [10].

Крім того, у ст. 28 КПК України чітко визначені суб'єкти та органи державної влади, які зобов'язані під час здійснення повноважень, дотримуватись цієї засади: проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд. Важливе положення міститься у ч.3 коментованої статті КПК України щодо критеріїв визначення розумності строків кримінального провадження, а саме:

- 1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;
- 2) поведінка учасників кримінального провадження;
- 3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Зокрема, складність кримінального провадження як критерій визначення розумності строків кримінального провадження зумовлює можливість подовження строку досудового розслідування. За загальним правилом, на цю стадію кримінального провадження відведено 2 місяці з дня повідомлення особі про підозру. Відповідно до ст. 294 КПК, цей строк може бути продовжений:

до 3 місяців у разі складного провадження (рішення приймає керівник місцевої прокуратури);

до 6 місяців у разі особливо складного провадження (рішення приймає керівництво регіональної прокуратури);

до 12 місяців у разі винятково складного провадження (рішення приймає Генеральна прокуратура України).

Як бачимо, максимальна тривалість досудового розслідування не може перевищувати один рік. Якщо граничні рамки строків досудового розслідування отримали свою загальну юридичну регламентацію на рівні Кримінального процесуального кодексу України, то забезпечення розумності строків в межах судового розгляду провадження є більш проблематичним питанням, оскільки українське законодавство не встанов-

лює конкретних строків. У ст. 318 КПК України наголошено на необхідності проведення судового розгляду «протягом розумного строку», але від законодавця такий строк не отримує своєї подальшої конкретизації. За загальною практикою недотримання розумних строків відбувається на етапі розгляду провадження судом першої інстанції. Механізм дотримання розумності строків під час досудового розслідування є більш якісно регламентований, порівняно із розглядом справи судом першої інстанції. Це зумовлено наступним: 1) в КПК України чітко визначені строки досудового розслідування; 2) нагляд за дотриманням строків досудового розслідування здійснюється прокурором та судом; 3) за порушення процесуальних строків під час досудового розслідування винних осіб можна притягти до відповідальності. Проте незважаючи на досить детальну правову регламентацію засади розумності строків на етапі досудового розслідування, слід відзначити, що в практичній діяльності все ще трапляються випадки їх грубого порушення, в тому числі, що виявляється і у багаторічному триманні підозрюваної особи в стінах слідчих ізоляторів.

На нашу думку, насамперед необхідно забезпечити правові умови неухильного дотримання ч. 4 ст. 28 КПК, відповідно до якої гарантується першочерговий судовий розгляд проваджень, у яких підозрювані чи обвинувачені тримаються під вартою. У цьому контексті, ми маємо юридично регламентувати настання дисциплінарної відповідальності тих посадових осіб, вина яких доведена у порушенні даного положення КПК України. У цьому контексті загострюється питання захисту прав особи, до якої був застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, але яка була визнана остаточно судом невинною. Враховуючи необхідність втілення ідей людиноцентризму та демократизму у сучасному кримінальному праві та кримінальному процесі, необхідно законодавчо визначити право виправданої особи на отримання грошової компенсації, зазначивши конкретний розмір такої компенсації за кожен день тримання під вартою та порядок її отримання. Запровадження таких змін в кримінальне процесуальне законодавство України дозволить врахувати усталену практику ЄСПЛ, де оскарження в суді затягування справи та отримання у зв'язку із цим об'єктивно визначеного відшкодування є дієвим інструментом захисту права на справедливий суд [11].

Кримінальне провадження часто відрізняється наявністю складних фактичних обставин, специфічних питань, що виникають у конкретній справі. У зв'язку із цим для забезпечення справедливого та об'єктивного судового рішення залучають експертів різних напрямків: починаючи від судового експерта, закінчуючи окремими спеціалістами. Водночас експертна робота може займати достатньо великий проміжок часу, що у свою чергу, негативно впливає на тривалість кримінального провадження, таким чином порушуючи принцип розумності його строків, гарантований ст. 6 Конвенції. Яким чином оптимально вирішити цю неозначену проблему і забезпечити повноцінну реалізацію принципу розумності права в рамках відправлення правосуддя? Відповідь на це питання міститься у правовій позиції ЄСПЛ, сформульованій у справі Сюрмелі проти Німеччини [Велика Палата] (§ 129), відповідно до якої відповідальність за підготовку справи і оперативного проведення провадження покладається на суддю [12].

Достатньо часто можна зустріти у вітчизняній судовій практиці завантаженість роботи відповідного судового органу як аргументацію та виправдання невиконання державою зобов'язання розглядати судові справи упродовж розумних строків. Покваплось попередити кожного, хто стикається із цим квазі-аргументом про його юридичну безпідставність та явну необґрунтованість відповідно до судової практики ЄСПЛ. Зокрема, у справах *Вокатуро проти Італії* (§ 17); *Капелло проти Італії* (§ 17) ЄСПЛ зазначив, що надмірна завантаженість не може бути взята до уваги, оскільки країни-учасниці зобов'язані організувати свої внутрішньодержавні правові системи таким чином, щоб гарантувати право на отримання остаточного рішення у справах упродовж відповідного терміну [13]. Так само і у випадку, коли неодноразові зміни судді затримують провадження через те, що судді починають ознайомлення зі справою, це не позбавляє державу від її зобов'язань стосовно розумного терміну провадження, оскільки забезпечення належної організації виконання правосуддя – завдання держави (відповідно до позиції ЄСПЛ у справі Лехнер і Хес проти Австрії (§ 58) [14].

Хоча завантаженість судів не є підставою для недотримання розумності строків, вона залишається фактичною причиною порушення цієї засади кримінального провадження в багатьох випадках. Зокрема, відповідно до інтерактивної карти судів України, розробленої Радою суддів України, в Шевченківському районному суді станом на 01.03.2021 налічується 27 суддів з повноваженнями, в той час як чисельність за нормативами в цьому судовому органі має сягати 63 суддів. Важко говорити про ефективний судовий розгляд справи у розумні строки, коли суддя іноді не встигає навіть належним чином ознайомитись із матеріалами. Нерідко поверховий розгляд матеріалів кримінального провадження призводить не лише до скасування судових рішень в апеляційному чи касаційному порядку, але і до істотного порушення строків прийняття рішення по суті провадження [15]. Отже, існує безпосередній зв'язок між рівнем завантаженості судів та дотриманням засади розумності строків в кримінальному провадженні.

З метою уникнення численних скарг до ЄСПЛ на Україну у зв'язку із порушенням її органами принципу

розумності строків судового розгляду справи, необхідно юридично регламентувати механізм вирішенням окреслених вище проблем на національному рівні. Зокрема, я пропоную юридично закріпити (наприклад, на рівні Постанови Пленуму Верховного Суду) положення про те, що під час здійснення апеляційного або касаційного перегляду рішень судів нижчої інстанції обов'язковим є дослідження питань дотриманням ними розумних строків кримінального провадження. У разі негативної оцінки – вирішувати питання про звернення до Вищої ради правосуддя щодо остаточного підтвердження факту даного порушення і притягнення винної особи до юридичної відповідальності.

**Висновки.** Поширеною причиною недотримання засади розумності строків є фактичне неприбуття самих учасників на судові засідання, без чого справедливий розгляд кримінальної справи судом є неможливим. Учасники можуть не з'являтися у судове засідання або цілеспрямовано, або це відбувається з вини осіб, які уповноважені на доставлення підозрюваного чи обвинуваченого, які тримаються під вартою. З урахуванням цього вважаємо за доцільне:

- по-перше, поширити практику застосування судом у порядку та на підставах визначеним кримінальним процесуальним законодавством України альтернативних санкцій (або грошове стягнення, або примусовий привід тощо) щодо тих учасників, які через свою умисну неявку ставлять під загрозу порушення принципу розумності строків в кримінальному провадженні. І таке застосування має відбуватися у випадках, коли такі учасники цілеспрямовано не з'являються у судове засідання, проте їх явка є обов'язковою для забезпечення справедливого вирішення відповідної кримінальної справи. Крім того, з метою попередження затягування кримінального процесу та реалізації змагальності сторін в межах забезпечення явки своїх свідків у судове засідання важливо закріпити у змісті КПК України повноваження суду щодо вирішення питання про розгляд відповідної кримінальної справи без тих свідків, які систематично не з'являються без поважної причини. Варто пам'ятати, що відсутність відповідальності державних органів за поведінку відповідача не звільняє їх від обов'язку забезпечити розгляд провадження упродовж розумного строку навіть у тому випадку, коли дії однієї із сторін судового провадження спрямовані на його відтермінування (відповідно до правової позиція ЄСПЛ, сформульованої у справі Мінчева проти Болгарії у § 68 [16]);
- по-друге, доцільно на рівні законодавства України забезпечити ефективний механізм притягнення до дисциплінарної відповідальності тих посадових осіб, які винні в тому, що підозрюваний чи обвинувачений не був своєчасно доставлений в судове засідання. Таким чином, ми зможемо протидіяти досить поширеним порушенням принципу розумності строків в кримінальному провадженні та не «роздувати» їх до масштабу ЄСПЛ.

Підсумовуючи можемо зазначити, що в законодавстві України вже закладений міцний правовий «фундамент» для забезпечення права кожного на справедливий суд у розумні строки, проте наявність законодавчих прогалин та загальний зміст окремих положень в КПК України унеможливило реалізацію цього права в повному обсязі. Саме тому на підставі аналізу досить широкої практики ЄСПЛ нами було запропоновано внести до законодавства України ряд змін, спрямованих на створення ефективного національного механізму захисту права особи на здійснення кримінального провадження у розумні строки.

### Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text).
4. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР від 28.12.1960 р. № 1001-05. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>.
5. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 576 с
6. Баб'як А.В. Адміністративно-процесуальні строки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 209 с
7. Заїка С.О. Строки у кримінальному процесі України в контексті європейський стандартів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 271 с.

8. Кримінальний процес. Навчальний посібник до складання вступного випробування в магістратуру у форматі ЗНО / О. В. Капліна, М. О. Карпенко, В. І. Маринів та ін. К. Право, 2021. 220 с.
9. HUDOC. European Court of Human Rights. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20>.
10. CASE OF IMBRIOSCIA v. SWITZERLAND (Application no. 13972/88) URL : [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:\[%22\%22Imbrioscia%20v. %20Switzerland\%22%22\],%22itemid%22:\[%22001-57852%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22fulltext%22:[%22\%22Imbrioscia%20v. %20Switzerland\%22%22],%22itemid%22:[%22001-57852%22]}).
11. Рішення ЄСПЛ по заяві № 66561/01 (справа «Меріт проти України»). URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_110#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_110#Text).
12. CASE OF SÜRMELE v. GERMANY (Application no. 75529/01). URL : [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-75689%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-75689%22]}).
13. HUDOC. European Court of Human Rights. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20>.
14. Case Lechner and Hess v. Austria. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57520%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57520%22]}).
15. Рада суддів України. Інтерактивна карта навантаження місцевих загальних судів за даними звітності 2020 року (оновлено). URL : <http://rsu.gov.ua/mzs-2020-maps>.
16. Case Mincheva v. Bulgaria № 21558/03, 2.09.2010. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx%23%7B%22itemid%22:\[%22001-100273%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx%23%7B%22itemid%22:[%22001-100273%22]%7D).